

ИНДУСТРИАЛНАТА ПОЛИТИКА МЕЖДУ ТЕОРИЯТА И ПРАКТИКАТА¹

[Доц. д-р Анета Денева](#)

[Доц. д-р Тихомир Личев](#)

[Доц. д-р Венета Христова](#)

[Доц. д-р Христо Сирашки](#)

[Доц. д-р Катя Личева](#)

[Доц. д-р Кирил Митов](#)

[Докт. Даниел Диманов](#)

Резюме: Политиката е едно от най-сложните обществени явления. В историческото развитие на човечеството тя непрекъснато обогатява своето съдържание, получавайки и нови определения. Политиката може да бъде схващана както теория, така и като практика.

Теоретичната политика установява общи правила, които самата тя е извлякла от опита или разума, и те са израз на обобщени факти, на разбиране за някакъв повече или по-малко осъществим идеал. Приложната политика търси средства, които да включат в действие тези обобщени принципи, като държи сметка за времето, мястото, нравите и всички други реални обстоятелства и нужди на живота. Политиката поставя в действие необходимите фактори, за да постигне желаното изменение. Европейският съюз, държавите в него (в т. ч. България), както и отделните териториални единици, икономическите отрасли и по-големите фирми провеждат разнообразни типове политики, разположени на различни равнища (нива). В ЕС индустриалната политика се развива както в контекста на усъвършенстване на регулациите, така и в реструктурирането на сектори, особено този на индустрията, с цел повишаване на конкурентоспособността и подкрепа на инвестициите и заетостта

Ключови думи: политика, икономическа политика, индустриална политика, индустриални предприятия, административна недостатъчност

JEL: L16, L52, L53, L60, D21, M21

INDUSTRIAL POLICY BETWEEN THEORY AND PRACTICE

[Assoc. Prof. Aneta Deneva, Ph. D.](#)

[Assoc. Prof. Tihomir Lichev, Ph. D.](#)

[Assoc. Prof. Veneta Hristova, Ph. D.](#)

[Assoc. Prof. Hristo Sirashki, Ph. D.](#)

[Assoc. Prof. Katia Licheva, Ph. D.](#)

[Assoc. Prof. Kiril Mitov, Ph. D.](#)

[Ph. D. Student Daniel Dimanov](#)

Abstract: Politics is one of the most complex social phenomena. In the historical development of mankind it constantly enriches its content and getting new orders. Politics can be understood both theory and practice.

Theoretical policy establishes general rules that it has learned from experience, or reason, they are an expression of the stylized facts of the concept of a more or less viable ideal. Applied policy seeks funds to employ these generalized principles taking into account the time, place, customs and other circumstances and needs feel life. The policy puts in place the necessary factors to achieve the desired change. The European

---

¹ Авторското участие в разработката е следното: доц. д-р А. Денева – въведение, т. 4 и заключение, доц. д-р Т. Личев – т. 2.1, доц. д-р К. Личева – т. 1, доц. д-р К. Митов – т. 5, доц. д-р В. Христова – т. 3, доц. д-р Хр. Сирашки – т. 6, докт. Д. Диманов – т. 2.2..

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

Union, in it (including Bulgaria) and regional areas, economic sectors and larger companies conduct various types of policies on different levels. The EU industrial policy is developed both in the context of improving the regulation and the restructuring of the sector, especially that of the industry in order to enhance competitiveness and support investment and employment.

Key words: policy, economic policy, industrial policy, industrial enterprises

JEL: L16, L52, L53, L60, D21, M21

Увод

Индустриалното производство формира вторичния (обработващ) сектор на икономиката. Този сектор включва обработващите отрасли, занаятчийските дейности и строителството. Именно той съгласно международните стандарти е прието да се нарича индустрия независимо, че част от индустриалните дейности и производства, като добив на нефт и газ, рудодобив, въгледобив, са елементи на първичния сектор на икономиката.

Темповете, с които се развива индустриалното производство са определящи по отношение на всички останали отрасли на националната икономика, степента на нейното обновяване и постигането на определено ниво на производителността на труда. В рамките на този отрасъл е ангажирана голяма част от трудовите ресурси на страната. В общата структура на износа продуктите на индустриалното производство заемат твърде съществен дял и до голяма степен предопределят формирането на външно икономическите връзки на страната. Присъединяването на България през 2007 г. към Европейският съюз даде възможност нашата индустриална политика да се осъществява на основата и принципите на Европейската регионална политика. В ЕС индустриалната политика се развива както в контекста на усъвършенстване на регулациите, така и в преструктурирането на сектори, особено този на индустрията, с цел повишаване на конкурентоспособността и подкрепа на инвестициите и заетостта

1. Определения за политиката

„Политика” е заглавието на трактат, написан от древногръцкия философ Аристотел. Именно той и Платон въвеждат този термин в научна употреба. Думата „политика” произлиза от гр. „политикос”: „поли” = много, множество и „тикос” = интерес. Буквално означава: „интерес на мнозинството” или още по-точно „голям интерес”. С политика в най-общ план древните са обозначавали онова, което се отнася до държавата. Политиката е **функция на държавата**. Политиката представлява властване.

Политиката е особена, специфична форма на обществена дейност. Тази дейност се разгръща в максимално широки мащаби.

Етимологично и по своя генезис политиката е свързана с „полиса” (града-държава), с устройството на живота вътре в него. Класическият пример, за който Аристотел пише, е „Атинската полития” - форма на управление, в която управниците и останалите държавни служители съгласуват върху определени принципи интересите на всички граждани.

В някои случаи като „политикос” е било определяно участието в държавните дела, в други-тяхното ръководство, в трети-самата дейност на

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов
 държавата. **Политиката е най-общата и най-широката наука за държавата**-това е едно от най-разпространените разбираня.

Политиката е основна област на обществения живот, свързана с дейността на класите, партиите, гражданските сдружения.

В широк смисъл политиката е форма на общественно-историческата практика и може да се разглежда като определен тип социални отношения, като вид човешка дейност, подчинена на специфични цели.

Най-удачен според нас изходен момент е разбирането, че **политиката е специфична дейност по организацията на съвместния живот на хората в обществото**. Платон сполучливо я определя като „изкуството да се живее съвместно”.

За да систематизираме възгледите по повод на разглежданото понятие, е удачно да се позовем на предложеното от политолозите групиране на определенията за политиката.

1. Икономически определения за политиката. Тази група определения е най-добре представена от марксизма и като цяло от концепциите на икономическия детерминизъм. Политиката бива характеризирана като надстройка над икономическата база. Тя е „концентриран израз на икономиката”, отразява я, представлява нейно обобщение и завършек (Ленин). Това е основно методологическо положение в множество икономически изследвания.

2. Стратификационни определения. Политиката се възприема преди всичко като съперничество на обществени групи (класи и др.), заинтересовани от властта с оглед реализация на техни цели. Типична в този дух е марксистката трактовка за политиката като „борба между класите”.

3. Правови определения. Те намират най-сполучлив израз в ученията за „обществения договор” на представителите на Новото време: Хобс, Спиноза, Лок, Русо и др. Политиката се схваща като произтичаща, производна на правото - по-скоро от естествените права на човека. Последните са положени в основите на публичното право, законите и държавните дейности.

4. Етически определения. Тези разбираня водят началото си още от древността (Платон, Аристотел и др.). При тях се отчита съществуването на естественото право под формата на морални принципи на човешкото съжителство още преди появата на държавата. Политиката има за първоизточник идеалите, ценностите, нормите и целите, които всъщност трябва да реализира. Тя е дейност, насочена към постигането на общото благо, а то се определя като висша ценност.

5. Субстанциални определения, свързани с властовия подход. Насочени са към изясняване на първоосновата, на „тъканта“, от която е изградена политиката. Така например, според Макиавели „политиката е съвкупността от средства, необходими да се дойде на власт, да се задържи тя и да се използва”. За М. Вебер политиката е „стремлението към участие във властта”. Като цяло в тази група определения ударението попада върху властта – върху действията, насочени към нея.

6. Институционални определения. Съобразно тях политиката се характеризира посредством организациите и институциите, в които се материализира властта. Първостепенна е институцията „държава”. Ето защо политиката е преди всичко „участие в държавните дела”.

7. Антропологически определения. Те поставят ударение върху човешката природа като най-дълбок източник на политиката, утвърждават, че

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов
политиката е форма на цивилизовано общуване между хората на основата на правото, способ за тяхното колективно съществуване.

8. Конфликтно – консесуални трактовки на политиката. При тях основно е разбирането, че „политиката е дейност по насилствено и мирно разрешаване на конфликти”, „политиката е отношение между свои (приятели) и чужди (врагове)”.

9. Телеологически трактовки на политиката. Определяща е целта, целенасочеността, съзнателността. Политиката това е дейност по ефективното достигане до колективни цели.

10. Трактовки от систематична гледна точка. При тях политиката е относително самостоятелна система, сложен социален организъм, цялостност, ограничена от околната среда (останалите области на обществения живот) и намираща се с нея в неразкъсваема връзка. Това разбиране е сред по-модерните и има за основа теорията на системите.

Приведените групи определения са задоволителни, но не съвсем изчерпателни общи насоки, в които би могло да се възприема разглежданото явление. Взети в своята съвкупност и многообразие, те обаче са добра основа, върху която да се очертават важни характеристики и да се маркират различни проявления (форми) на политиката. Би било полезно да се извличат най-ценните моменти от приведените разбирания, доколкото всяко от тях има своите основния. Ето защо могат да се очертаят две големи групи от значения на термина „политика”:

Първо: Политиката се свежда до взаимоотношенията в големи социални групи, в които хората изразяват и отстояват своите интереси. Главно средство за това е властта.

Второ: Политиката е поддържане провеждане на определен курс от действия чрез вземане на решения. Тук могат да се включат: цел, стратегия, тактика и др.

Необходимостта от политиката е всъщност необходимост от регулиране на обществения живот. Без нея развитието на обществото на определен етап от историята би се оказало невъзможно.

Следователно, политиката от самото си начало се оказва призвана да регулира живота на човешката общност, разделена на групи с противоречиви интереси. Политическо е самосъзнанието на индивида, че трябва да живее в такава общност и да приема нейните правила като сила над себе си, че общият интерес е над неговия частен.

2. Съвременната индустриалната политика – роля и място

2.1. Икономическата политика и държавното регулиране

Основната цел на икономическата политика, провеждана от държавата е обезпечаването на устойчиво развитие, а на определен етап се конкретизира в следните насоки: осигуряване на стабилен растеж на икономиката; поддържане на ефективен размер на заетостта; стабилизиране на инфлацията; осигуряване на ефективен платежен баланс. В допълнение към тях държавата регулира определени отрасли, сектори и райони на страната. Всички тези насоки са неизпълними в рамките на един времеви период, което налага степенуването им според приоритетите и синхронизиране са набора от елементи, формиращи в своята цялост, икономическата политика.

Влиянието на държавата може да бъде пряко и косвено в зависимост от начина, по който засяга икономическите субекти. Основните елементи на

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

икономическата политика могат да се групират в следните различни по своя характер, но взаимообусловени направления: парична политика; фискална политика; политика на доходите и труда (социална политика); инвестиционна политика; външноикономическа политика. На базата на институционални и организационни критерии, се разграничават административни, икономически и институционални методи и мерки, за осъществяването им.

Административните, са свързани с осигуряването на правната инфраструктура на страната. Това е универсална функция на държавата, която не може да се осъществява от никоя друга институция, независимо от модела на стопанската система, а именно – „...задължението, да закриля, до колкото може, всеки член на обществото срещу несправедливостите и притесненията на всеки друг негов член, или задължението да установи строго правораздаване...”².

Икономическите мерки се състоят в операции от страна на държавата, която, използвайки икономически лостове за въздействие върху пазара, насочва поведението на икономическите субекти според целите на икономическата политика. Те представляват различни способности за въздействие върху съвкупното търсене, съвкупното предлагане, доходите, инвестициите и др. макроикономически величини.

Институционалните мерки са свързани със създаването, поддържането и развитието на определени държавни институции, чиято цел е практическото приложение на конкретните политики. Освен органите на изпълнителната власт, към тях спадат всички обекти на държавния сектор, заети с производството на чисти публични и смесени блага.

2.2. *Индустриалната политика – философия на съвременния бизнес*

В края на XIX и XX в. стартира **мощна смяна на парадигмите в областта на икономиката** – процес който започва от организацията и управлението на предприятията. На мястото на т. нар. „техническа парадигма”, издигаща в култ машината и възприемаща човека като неин придатък и обикновен изпълнител, се утвърждава „хуманистичната парадигма”. В нейния център е човекът като инициативна, творческа, отговорна фигура в организацията, лоялен към общите интереси и политика, с подчертана потребност от принадлежност, от свобода и доверие. Началото на преориентацията се свързва с идеите на Мери Фолет и проф. Джей Форестър за новия модел на корпорацията, преустроена в хуманистичен дух, където финансовият капитал е неделим от човешкия. Истинска теоретична обосновка на значението на човешките измерения в организационния живот и утвърждаването на новите разбирания за ефективността на бизнеса се извършва в школата на „човешките отношения” на Елтън Мейо.

След Втората световна война са налице радикални изменения във всички сфери от живота на обществата: политически, социално– икономически, идейни, културно–духовни. Конкурентната борба преминава на качествено нов етап. Отключват се нови фактори. Променена и издигната на равнището на съвременните изисквания е **цялостната философия на бизнеса**. Потърсени са нови опорни точки, адекватни приоритети. Сериозни трансформации се осъществяват на ниво **фирмен живот и политика на индустриалните предприятия**. Стремещът е да се открие онази насока на развитие, която да осигури **конкурентоспособност** в усложнените и твърде неблагоприятни условия на повишен динамизъм, икономическа нестабилност, въздействие на

²Смит, Адам, Богатството на народите, София, 1983, с. 692.

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов
непознати до момента фактори, транскulturни сили, многообразия и засилена непредсказуемост на резултатите. Задълбочени изследвания върху нивата на турбулентност на „околната среда“ извършва преподавателят по „индустриални науки“ в Питсбърг **Игор Ансов**.

В литературата днес основателно е застъпено становището, че конкурентоспособността на равнище „индустриална фирма“ е резултативна величина от провежданата икономическа политика в страната; провежданата индустриална политика на правителството; осъществените бизнес–стратегии на индустриалните фирми и преди всичко от способността на фирмите да постигат висока производителност, основана на иновативен подход към човешките ресурси, да поемат широк кръг от отговорности и ангажименти.

3. **Формиране и особености на европейската интегрирана индустриална политика**

От създаването си до наши дни Европейския съюз (ЕС) развива и обогатява уникално икономическо и политическо партньорство между страни, намиращи се на територията на Европа. Реализирано посредством система от приети доброволно и демократично от страните-членки взаимно свързани договори, то цели утвърждаване глобалното лидерство на Европа на икономическата, политическата и социалната сцена. Първоначално ЕС възниква като механизъм за насърчаване на икономическото сътрудничество, но постепенно прераства в организация, обхващаща всички области на политиката. Исторически погледнато развитието на ЕС преминава през няколко периода (вж. табл. 1), в които е предприемана последователност от икономико-политически актове, водещи до настоящите му параметри и подготвящи основите за бъдещото му развитие.

Таблица 1. *Периоди на развитие на ЕС и ключови исторически стъпки*³

Период	Кратка характеристика на периода	Ключови икономико-политически стъпки
1945 – 1959 г. Начало на сътрудничеството	Създава се, за да сложи край на честите войни между страните в Европа. Западноевропейските страни създават Съвета на Европа 1949 г. като първа стъпка към сътрудничество между тях. От 1950 г. започва обединяване на европейските страни, за да се гарантира траен мир. Шестте страни основателки са: Белгия, Франция, Германия, Италия, Люксембург и Нидерландия.	1951 г.: Създава се Европейската общност за въглища и стомана, основана от шест държави учредителки 1957 г.: Подписва се Договорът от Рим, който установява Общ пазар
1960 – 1969 г. Период на икономически растеж	Поява на „младежката култура“, която допринася за стимулиране на културната революция, но и увеличава различията между поколенията. Периодът е благоприятен за икономиката, благодарение и на факта, че страните от ЕС спират да налагат мита при търговията помежду	1962 г.: ЕС дава старт на „Обща селскостопанска политика“, предоставяща на страните съвместен контрол над

³ Базиран на информация от официалния сайт на Европейския съюз:
http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_bg.htm

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

	си; споразумяват се и за съвместен контрол над производството на храни; налагат еднакви мита на вноса от други страни. Създава се най-голямата търговска група в света. Търговията между шестте и между ЕС и останалия свят бързо нараства.	производството на храни. 1968 г.: Шестте страни премахват митата върху вноса на стоки между тях, което позволява свободна трансгранична търговия за пръв път.
1970 – 1979 г. Първо разширяване	Осъществява се първото разширяване на Общността през 1973 г., като броя на страните членки става девет. Арабско-израелска война през октомври 1973 г. води до енергийна криза и икономически проблеми в Европа. Настъпва край на последните крайнодесни диктаторски режими в Европа през 1974 г. и 1975 г. в Португалия и Испания. Регионалната политика на ЕС започва да прехвърля огромни суми за създаване на работни места и инфраструктура в по-бедните райони.	1973 г.: Присъединяват се Дания, Ирландия и Обединеното кралство 1979 г.: Провеждане на първи преки избори за Европейски парламент
1980 – 1989 г. Променящото се лице на Европа - падането на Берлинската стена	През 1981 г. Гърция става 10-ият член на ЕС, а след 5 г. в него влизат и Испания и Португалия. Това засилва присъствието на Общността в Южна Европа и изостря още повече нуждата от разширяване на програмите за регионална помощ. През 1987 г. е подписан Единният европейски акт – договор, служещ за основа на мащабна 6-годишна програма. Започва голямата политическа промяна през 1989 г., когато Берлинската стена е съборена. Това води до обединението на двете части на Германия през октомври 1990 г.	1981 г.: Присъединяване на Гърция към Общността 1986 г.: Присъединяване на Испания и Португалия. 1987 г.: Подписване на Единен европейски акт
1990 – 1999 г. Европа без граници	През 1993 г. е завършено изграждането на единния пазар с „четирите свободи“ на движение на стоки, услуги, хора и пари. Подписват се два исторически договора – Договорът от Маастрихт за учредяване на Европейския съюз през 1993 г. и Договорът от Амстердам през 1997 г., който очертава планове за реформиране на институциите на ЕС, засилване ролята на Съюза в света и за съсредоточаване на повече ресурси в областта на заетостта и правата на гражданите). През 1995 г. в ЕС се разширява до 15 държави-членки. Под-	1993 г.: Изграждане на единен пазар 1993 г.: Подписва се Договорът от Маастрихт 1995 г.: Разширяване на ЕС с включването на Австрия, Финландия и Швеция 1995 г.: Влиза в сила <u>Шенгенското споразумение</u> 1997 г.: Подписване на Договора от

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

	писват се „Шенгенските“ споразумения, които постепенно позволяват на хората да пътуват без проверки на паспортите по границите. Милиони млади хора учат в чужбина с помощта на ЕС. Комуникациите са улеснени с разширяване ползването на мобилните телефони и интернет.	Амстердам 1999 г.: Валутата евро е въведена в 11 страни само за търговски и финансови трансакции.
2000 - 2009 г. По-нататъшно разрастване	10 нови страни се присъединяват към ЕС през 2004 г., последвани от други две през 2007 г. През септември 2008 г. глобалната икономика е покосена от финансова криза, което довежда до по-тясно икономическо сътрудничество между държавите от ЕС. Края на 2007 г. се подписва Договорът от Лисабон (ратифициран от всички държави от ЕС преди влизането му в сила на 1 декември 2009 г.), чиято цел е да направи ЕС по-демократичен, по-ефективен и по-прозрачен така, че да може да се справи с глобалните предизвикателства. Той осигурява на ЕС модерни институции и по-ефективни работни методи.	2002 г.: Въвеждат се банкноти и монети евро 2004 г.: Още десет държави се присъединяват към Съюза 2007 г.: Присъединяване на България и Румъния към ЕС, с което броят на държавите-членки става 27. XII 2007 г.: 27-те държави-членки на ЕС подписват Договора от Лисабон
2010 г. — до наши дни Възможности и предизвикателства	Новото десетилетие започва със сериозна икономическа криза, но и с надежда, че инвестициите в нови зелени и благоприятни за климата технологии, и по-тясното европейско сътрудничество ще доведат до траен растеж и благосъстояние.	

В началото на 90-те години на миналия век европейската промишленост се намира в своеобразен повратен момент. Реализираната до тогава програма за изграждане на вътрешния пазар е достигнала до напреднал етап. Тези промени осигуряват значителни възможности за европейската промишленост, но носят и засилена конкуренция, която трябва да бъде успешно посрещната, ако се предвижда процъфтяване на индустрията. ИП⁴ през този период се позовава на **развиването на открита и конкурентна среда за бизнес**, а концепцията на Общността за ИП се изгражда на основата на адекватен баланс между следните основни елементи:

(I) първо, поставяне основите на стабилни и дългосрочни условия за ефективно функционираща пазарна икономика посредством поддръжка на конкурентна икономическа среда, както и високо ниво на образование и социално сближаване;

⁴ European industrial policy for the 1990 s, Commission of the European Communities, ISBN 9282627209, p. 12-46.

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

(II), второ, осигуряване на основните катализатори за структурно приспособяване. Принципите, на които се основава програмата на вътрешния пазар са построени около хармонизирането на основните елементи и взаимното признаване на собствените системи на държавите-членки, което осигурява възможности за развитие на индустрията;

(III) трето, разработване на инструменти за ускоряване на структурното приспособяване и за повишаване на конкурентоспособността.

Като част от стратегията "Европа 2020", Комисията започва през 2010 г. нова амбициозна *индустриална политика* (ИП)⁵, чийто отличителни действия целят засилване привлекателността на Европа като място за инвестиции и производство, включително ангажимент за наблюдение политиките за конкурентоспособност на държавите-членки. Тя е отговор на цялостното влошаване на европейската икономика и на все още съществуващите рискове от влошаване, произтичащи от финансовите пазари, нарастващите цени на енергията и суровините, както и необходимостта от бюджетна консолидация.

4. Спецификата на българската индустриална политика

За първи път в стопанската ни история за индустриална политика по повод стимулирането на местната индустрия и ролята на конкуренцията за нейното развитие говори тогавашния финансов министър - Гр. Начович през 1883 г. пред третото Обикновено Народно Събрание⁶. До конкретни решения и действия не се достига на този етап. Едва няколко години по-късно през 1892 г. отново Гр. Начович внася в качеството си на финансов министър „Законопроект за насърчение на местната индустрия“⁷. С това се предприемат първите конкретни стъпки по изграждане на българската индустриална политика.

Първите писани правила, регламентиращи индустриалното производство са от 22.12.1893 г. – Закон за развитието на родната промишленост⁸, с който се задължават всички държавни чиновници и армията да носят дрехи и обувки родно производство. Две години по-късно през 1895 г. се приема и Законът за насърчаване на местната индустрия⁹. Той е обнародван на 28 януари. С него се въвеждат редица облекчения (освобождаване от данъци, безмитен внос, безплатни терени за строеж, намаляване на превозните такси по железниците, предимство при държавните търгове и др.) за българските промишлени предприятия. С приемането на пакет от закони през 1905 г.¹⁰ се създава първата цялостна рамка от действащи правила в индустрията. Законите за насърчаване на индустрията, за акцизите и патентовия сбор върху питейната и за санитарния надзор върху хранителните и питейните вещества регламентируют държавния контрол в различните индустриални отрасли.

Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война имат много важна роля в индустриалното развитие на страната. От една страна те почти напълно разрушават икономиката на България, но от друга – водят до

⁵An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era. Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage, COM (2010) 614. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/industrial-policy/files/communication_on_industrial_policy_en.pdf

⁶ Ярановъ, Ат. Стопанската политика на България., С., 1934, с. 3.

⁷ Ярановъ, Ат. Цит. произв. с. 23-25.

⁸ http://212.39.92.39/e/prosveta/istoria_11/40.4.html

⁹ Държавен вестник. №22, 28 януари 1895 г.

¹⁰Вж. Владигеровъ, Т. Промишлена политика, С., 1940., с. 43-46.

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов
 значително нарастване на търсенето на стоки и храни, което осигурява условията за нов икономически подем.

Засилената държавна намеса в областта на индустриалното производство и осъществените радикални промени осигуряват не само стабилизация на икономиката, но и нарастване на индустриалното производство. Съгласно данните от проведеното през 1934 г. преброяване на населението 13 % от активното население на страната е заето в индустриалното производство¹¹.

С приемането на поредния Закон за индустрията през 1936 г. се прави опит за изграждането на нова организация на взаимоотношенията в индустрията. Този закон премахва облагите по закона за насърчаване на местната индустрия и определя правата и задълженията на отделните предприятия и отрасли.

Като последица от предприетите действия и ограничения се ускорява развитието на индустриалното производство и неговата продукция в неизменни цени през 1941 г. достига 18,16 млрд. лв. при средногодишен прираст 6,9 %. Водеща е хранително-вкусовата промишленост, която дава 62 % от цялата промишлена продукция. По своята концентрация, макар и не в много големи предприятия, България се приближава до развитите държави. В предприятията с над 50 работници работят 75,2 % от всички работници в промишлеността, а с над 200 работници – 40 %¹².

От 1947 г. в страната е проведена повсеместна политическа и стопанска реформа за изграждането на “социалистически модел” на управление. Това включва въвеждането на държавен монопол във външната търговия, аграрна реформа и премахване на свободната пазарна конкуренция.

Със стартирането на процесите на национализация на банките и индустрията (23.XII.1947 г.) се поставя началото на одържавяване на индустриалното производство и изграждане на новите “социалистически” предприятия. С приемането на първия двегодишен план (1947-49 г.) се поставят основите на електрификация на страната, а първият петгодишен план за развитието на страната (1949-1953 г.) стартира нейната ускорена индустриализация.

От 1999 г. политиката на страната по отношение на индустриалното производство е съобразена с изискванията на Европейския съюз (ЕС) и намира израз в разработената Стратегия за развитие на индустрията, като част от Националния план за икономическо развитие 2000-2006 г.¹³.

От 1.01.2007 г. България е пълноправен член на ЕС. Това е значим фактор за развитието на индустриалното ни производство и повишаването на неговата конкурентоспособност. Пълноправното ни членство наложи провеждането на активни мерки по отношение на нарастване на конкурентоспособността и производителността на икономиката и в частност на индустрията.

5. Съвременните параметри на българската индустриална политика

¹¹ Вж. Стефановъ, Ив. Индустрията въ България следъ войните.

¹² Пак там.

¹³ Междуправителствена конференция за присъединяване на Република България към ЕС, Брюксел, 23.IX.2001 - www.mi.government.bg

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

Изследването на провежданата от индустриалните предприятия политика е извършено от екипа в контекста на гореизложеното. Основно проучванията са насочени в две направления:

1. Оценяване на условията за провеждане на индустриалната политика.
2. Характеризиране на основните параметри на тази политика на базата на определени индикатори.

От направеното проучване се установи, че едва 16% от анкетираните стопански субекти имат обособени звена за научно-изследователска и развойна дейност, а 9 % от тях притежават регистриран патент. В 22% от бизнес организациите технологичното оборудване е модерно, а 22% го определят по-скоро като ново. 41 % от предприемачите считат, че техническите съоръжения са на средно ниво.

Основните параметри на съвременната индустриална политика у нас са обвързани с отделни аспекти от дейността на индустриалните структури:

1. *При стартиране на бизнеса* – на този етап българските предприемачи срещат сериозни административни затруднения. На първо място се посочва загубата на много време при регистрирането на фирма – 66 % от анкетираните. На следващо място се отбелязват сложните административни процедури и високите разходи в тази насока.

За започване на нов бизнес и за улесняване на бизнес операциите, крайно наложително е въвеждането на електронно административно обслужване. По този начин ще отпаднат голяма част от съществуващите бариери пред стартиращия бизнес и ще се създадат условия за повишаване разходите за труд.

2. *При нарастване на бизнеса и повишаване на конкурентоспособността* – един от най-успешните модели за обединяване усилията на различни стопански субекти с цел растеж и конкурентоспособност е изграждането на клъстерни структури. Групирането на малките и средни предприятия в клъстери ще подпомогне тяхното оцеляване на пазара и справянето им с конкуренцията. Проучванията показват, че около **9% от бизнес организациите участват в подобни структури**. Ниската степен на участие в клъстери е сериозна бариера пред развитието на бизнеса. Подобни са и констатациите в доклада на Световния икономически форум за конкурентоспособността на страната ни. Следователно необходима е подкрепата на различни институции за изграждането на клъстери, което ще укрепи връзките между предприятията и ще подобри тяхната гъвкавост на пазара.

3. *При технологично обновяване* – през периода 2008 – 2011 г. **сериозно нарастват само продуктовите иновации** – от 44 хил. през 2008 г. те достигат 247 хил. лв. през 2011 г. **Другите видове иновации не са приоритет за предприемачите**. Както вече бе посочено, незначителни са разходите за маркетингови стратегии. Само в един от изследваните стопански субекти се отделят повече средства за процесни иновации – 150 хил. лв. през 2009 г., 250 хил. лв. през 2010 г. и 300 хил. лв. през 2011 г. *Динамиката на инвестиционните разходи* е красноречиво доказателство за развитието на икономиката. Подобни разходи се извършват само в 59% от изследваните предприятия. Ръстът на инвестициите в нови сгради през 2009 и 2010 г. е обусловен от създаването на нови стопански субекти. Управленските екипи на изследваните предприятия *не предвиждат средства за технологично обновяване на производствения процес*. Само 65,5 хил. лв. са изразходени в тази насока през 2011 г. Инвестиционните разходи за ново технологично оборудване

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов
 през 2008 г. са били 6921,5 хил. лв., а през 2009 г. – 3860,5 хил. лв. Това е следствие от икономическата криза през този период. Инвестиционната дейност в очертаната насока се ускорява през следващите две години, като инвестираните средства достигат 5580 хил. лв. В бъдеще предприемачите предвиждат да инвестират средства за модернизация на техническите средства, за покриване изискванията на ЕС и за повишаване квалификацията на персонала. Едва 16% от тях виждат като свой приоритет *увеличаването на продуктовата гама*. Липсва интерес към новите енергоспестяващи технологии, което е определящо за развитието на индустрията.

4. *При усвояване на средства по Европейските фондове и програми* – въпреки призивите на правителството за по-голяма активност при усвояване на еврофондовете, се оказва, че бизнес организациите не разчитат на европейското финансиране. **Само 16% от изследваните предприятия ползват пари от еврофондовете, въпреки че 31% от тях твърдят, че са кандидатствали по различните оперативни програми.**

Факторите, които не допринасят за нарастване конкурентоспособността на страната продължават да бъдат институциите, иновациите и развитието на бизнеса. При институциите България е назад в класирането – едва на 108-ма позиция, като през миналата година е била на 110-то място. За това допринасят неефективната съдебна система, организираната престъпност, наличието на множество бизнес регулации и разпространението на корупционни практики.

В проведеното изследване, *институциите се оказаха една от най-често критикуваните области* от страна на предприемачите. Според тях, те не съдействат или затрудняват развитието на предприемаческата дейност. По този начин **бяха потвърдени констатациите на макроравнище за неефективната държавна администрация**. Данните показват, че средно около 30% от анкетираните дават положителна оценка на дейността на данъчната и общинска администрация и на НОИ, тъй като те подпомагат бизнеса им. Висок е процентът на неодобрение на съдебната система и данъчната администрация, както и на Агенцията по вписванията, по отношение на търговския регистър.

За негативното оценяване на дейността на институциите допринася и *качеството на административните услуги*. По отношение на данъчната система и НОИ, близо 69 % от предприемачите го определят като ниско и средно. Сериозни са критиките и към общинската (областна) администрация и съдебната система. На двата полюса се оценява дейността на Агенцията по вписванията: 34% от анкетираните дават висока оценка на нейните услуги, но 59% считат, че те са с ниско и средно качество. Изложените данни показват, че е необходимо да се вземат **бързи мерки за премахване, опростяване и намаляване на административните пречки**.

6. Административната недостатъчност в българската индустриална политика

Проучването на състоянието на индустриалната политика в страната показва, че **административната недостатъчност** се откроява, като един от нейните основни фактори. Административната недостатъчност има отношение към проблеми, които действат за дълъг период от време и поради тази причина негативното влияние върху индустриалната политика и постигането на целите ѝ е доста силно. Административната недостатъчност би могла да се характеризира със **струпване на фактори с негативен характер, обикновено за**

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов

проблеми на които не се обръща особено внимание, поради това, както установихме, те лавинообразно се натрупват и засилват негативното си влияние.

Съществува мнение, че ако се тръгне от законодателната дейност са налице или чести промени в отделни закони, или липса на необходимите от гледна точка на обществените потребности. Логично е по-нататък да се стигне до институциите, които чрез правомощията си трябва да осигуряват действието на нормативната база. Ясните и точни правомощия или липсата на дублиране или пропускане на важни функции е предпоставка да се избегне недостатъчността¹⁴. Изключително важно е и осигуряването на управленския процес със субект адекватен на правомощията на институциите, позволяващ изработването и вземането на такива управленски решения, които пълноценно реализират целите.

При новата парадигма за индустриална политика е налице коренна преориентация на мисленето от вътрешнопроизводствените проблеми на фирмата към проблемите и възможностите, които екзогенната среда съдържа в себе си или създава за фирмата чрез своите изменения. Но зад тази преориентация на мисленето е нужна огромна, изключително тежка целенасочена работа по преодоляване на стереотипите на старата парадигма на управление, както и към преодоляване на съпротивата към промените, към формиране на нова организационна култура. Акцентът сега, който трябва да се постави, е върху адаптивността на фирмата към промените в тази средата. Това е свързано с основно преразглеждане на бизнес приоритетите и стратегиите, а също така и на жизнеспособността на конвенционалните и дори сравнително нови модели и методи, разработени до момента.

Административният процес е този, който на практика трансформира взетите управленски решения в конкретни резултати (поставени като цели). По този начин възлагането на управленското решение, ръководенето на изпълнението и самото изпълнение са решаващи за ефективността на управлението. Те пряко са свързани с личностния потенциал и чрез организацията и действието във връзка с решенията на практика го реализират.

Предвид актуалността на изложената тематика е необходимо да се акцентира върху адаптивността на индустриалната политика в условията на нашата икономика. Липсата на адаптивност при реализацията на индустриалната политика значително скъсява хоризонта за развитие, което води до отслабване на конкурентоспособността на индустриалните предприятия. Както се установи един от проблемите е административната недостатъчност у нас. Административната недостатъчност до голяма степен би могла да се свърже с властта в управлението. Ето защо важно значение имат факторите, които предопределят властовия ресурс на субекта на управление.

Заключение

В статията е представен критичен анализ на състоянието на индустриалната политика, като са изведени стълбовете на една по-силна индустриална политика, насочена към инвестиции в иновации, подобряване на пазарните условия и достъпа на предприятията до ресурси. В резултат на изследване и анализ на теоретичните постановки са конкретизирани и доразвити взаимовръзки между понятия, имащи важно значение за индустриалната

---

¹⁴ Вж. по-подробно: Каменов, К., Управленски процес и мениджърско поведение, библиотека "Стопански свят", Свищов, 2007 г., с. 84.

Анета Денева, Тихомир Личев, Катя Личева, Венета Христова, Кирил Митов, Христо Сирашки, Даниел Диманов
политика и дейността на предприятията и са формулирани концепции за взаимодействието между отделните водещи нива на индустриалната политика.

Разгледани са особеностите и проблемите на индустриалната политика в България. На база на направено емпирично изследване е изготвена оценка на практическите измерения на индустриалната политика.

Използвана литература

1. **Владигеровъ**, Т. Промислена политика, С., 1940.
2. **Денева**, Ан. Икономически основи на предприятието В. Търново, Абагар, 2006.
3. **Денева**, Ан., **Гуцев**, Г., Индустриална икономика, Авангард принт, 2008.
4. **Каменов**, К., Управленският процес, В. Търново, Абагар, 2003.
5. **Каменов**, К. Управленски процес и мениджърско поведение, Свищов, АИ Ценов, 2009.
6. **Кънев**, П., **Христова**, В. Основи на предприемачеството, В. Търново, Фабер, 2009.
7. **Манов**, В., Новата парадигма на диалога фирма- обкръжаваща среда //Икономически алтернативи, 2005, № 2.
8. **Митов**, К., **Михайлов**, М. Основи на бизнесанализа, Свищов, АИ Ценов, 2008.
9. **Сирашки**, Хр. Стратегическо управление, Свищов, АИ Ценов, 2012.
10. **Смит**, А., Богатството на народите, С. 1983.
11. **Стефановъ**, Ив. Индустрията въ България следъ войните.
12. **Ярановъ**, Ат. Стопанската политика на България., С., 1934.
13. Междуправителствена конференция за присъединяване на Република България към ЕС, Брюксел, 23.IX.2001 - www.mi.government.bg
14. Д ъ р ж а в е н вестник. № 22, 28 януари 1895 г.
15. European industrial policy for the 1990s, Commission of the European Communities
16. http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_bg.htm
17. An Integrated Industrial Policy for the Global isation Era. Putting Competitiveness and Sustainability at Centre Stage, COM (2010) 614.
18. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/industrial-policy/files/communication_on_industrial_policy_en.pdf
19. http://212.39.92.39/e/prosveta/istoria_11/40.4.html